

WERK MAKEN VAN KANSENGELIJKHEID

THEMA:
AANVULLEND ONDERWIJS

TIPS EN INSPIRATIE
VOOR SCHOLEN

AANVULLEND ONDERWIJS & KANSENGELIJKHEID

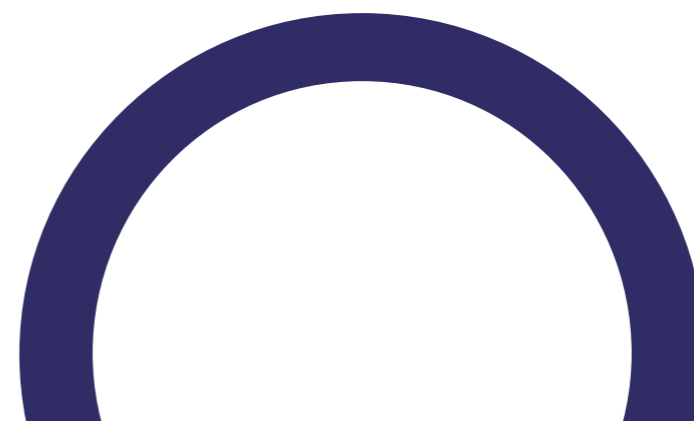
INTRODUCTIE

In Nederland neemt zowel het gebruik als het aanbod van betaald aanvullend onderwijs toe. Dit kan kansenongelijkheid in de hand werken. Immers, wie er geld voor heeft, kan bijvoorbeeld voor extra bijles betalen. Scholen kunnen dit effect voorkomen door aanvullend onderwijs zo veel mogelijk binnen de school te organiseren en kosteloos toegankelijk te maken voor alle leerlingen die dat nodig hebben.

In juni 2023 stuurde de VO-raad, samen met de PO-Raad en het ministerie van OCW, [een brief over aanvullend onderwijs aan alle schoolbesturen](#). Hierin staat onder andere:

“Samen hopen we deze trend te keren. Daarom doen wij een dringend beroep op u. Bied als school alleen aanvullend onderwijs aan dat op én van school is. Iedere leerling moet daar gratis aan kunnen meedoen. Dit betekent niet dat dit alleen door eigen personeel gedaan moet worden, dit kán ook met externe ondersteuning.”

In deze brochure schetst de VO-raad een beeld van de feiten en cijfers over aanvullend onderwijs, komen de richtlijnen met betrekking tot aanvullend onderwijs van het ministerie van OCW aanbod en bieden we tips en inspiratie aan scholen. Daarnaast wordt in vijf praktijkvoorbeelden geschetst hoe scholen aanvullend onderwijs inrichten en hoe daarbij rekening gehouden wordt met kansenongelijkheid.

DEFINITIE

Aanvullend onderwijs definiëren we in deze handreiking als volgt: door de school georganiseerde aanvullende onderwijsactiviteiten die leerlingen tijdens of na schooltijd volgen ter verbetering van het leren en presteren op school. Denk hierbij aan huiswerkbegeleiding, bijles of examentraining. Dit kan de school zelf en/of met externe partijen organiseren.

Wanneer we over 'betaald aanvullend onderwijs' spreken, bedoelen we aanvullende onderwijsactiviteiten waarvoor een financiële bijdrage van leerlingen/ouders* vereist is.

WET VRIJWILLIGE OUDERBIJDRAGE

Op 1 augustus 2021 is de **Wet vrijwillige ouderbijdrage** ingegaan. Deze wet regelt dat ook leerlingen wiens ouders de vrijwillige ouderbijdrage niet (kunnen of willen) betalen, mee moeten kunnen doen aan alle activiteiten die de school organiseert. Ook dienen scholen expliciet te communiceren over het vrijwillige karakter van de ouderbijdrage. Aanvullend onderwijs dat onder de verantwoordelijkheid van de school valt, valt ook onder deze wetgeving.

* Waar in deze brochure over ouders wordt gesproken, wordt daarmee ouders/verzorgers bedoeld.

FEITEN EN CIJFERS

Uit onderzoek van **SEO Economisch Onderzoek** (2019) blijkt:

- In 2018-2019 maakte 31% van de leerlingen in het voortgezet onderwijs gebruik van minimaal één vorm van aanvullend onderwijs.
 - 18% van de leerlingen deed dat in betaalde vorm.
 - 11% maakte gebruik van een betaalde vorm van aanvullend onderwijs bij een private externe partij.
- Betaalde en onbetaalde deelname aan bijles, huiswerkbegeleiding en examentraining hangt samen met de gevolgde onderwijsrichting van de ouders. Hoe theoretischer geschoold, hoe meer betaalde deelname.
- 80% van de ouders die betalen voor aanvullend onderwijs heeft een voorkeur voor een kosteloos alternatief georganiseerd door de school.

Uit cijfers van het **Centraal Bureau voor de Statistiek** (CBS, 2023) blijkt:

- In 2021 gaven ouders 253 miljoen euro uit aan bijles, huiswerkbegeleiding, examentraining en studievaardigheidstraining. Ter vergelijking: in 2011 was dit 99 miljoen euro.

In de **Staat van het Onderwijs** (2023) meldt de Inspectie van het Onderwijs:

“Naarmate het inkomen van de ouders hoger is of het opleidingsniveau van de ouders richting hbo-wo gaat, slagen leerlingen vaker en halen leerlingen hogere cijfers voor het centraal examen. Voor het slagingspercentage van leerlingen op de havo of het vwo kan het inkomen van de ouders of het opleidingsniveau 8 procentpunten uitmaken. [...] De ontwikkeling naar een toename van aanvullend onderwijs kan een rol spelen bij verschillen in slagingspercentages naar inkomen van ouders.”

NATIONAAL PROGRAMMA ONDERWIJS

In de coronapandemie liepen veel leerlingen leervertragingen op. Het kabinet maakte daarom 8,5 miljard vrij middels het Nationaal Programma Onderwijs (NPO). Hiermee ontvingen scholen middelen om de leervertragingen weg te werken. Dit konden scholen ook aan inhuur van derden uitgeven. Uit de derde voortgangsmonitor van het NPO blijkt dat:

- 92% van de scholen in het voortgezet onderwijs maakte gebruik van de inhuur van derden bij de uitvoering van het NPO in het schooljaar 2021/2022.
- In het vo gaf 53% van de schoolleiders aan dat deze derden ingezet worden voor de ondersteuning van leerlingen op het vlak van welbevinden of executieve vaardigheden.

KANSENGELIJKHEID

De toename van aanvullend onderwijs waarvoor ouders en leerlingen moeten betalen, zet de kansengelijkheid verder onder druk. Aanvullend onderwijs wordt regelmatig bekostigd door ouders of leerlingen zelf. Dat betekent dat niet alle leerlingen er in gelijke mate gebruik van (kunnen) maken en toegang toe hebben, wat kansenongelijkheid in de hand werkt. In het po en vo volgen leerlingen van theoretisch geschoolde ouders vaker betaald aanvullend onderwijs dan leerlingen van praktisch geschoolde ouders. In het vo laten ouders met hogere inkomens hun kinderen vaker deelnemen aan betaalde bijles, huiswerkbegeleiding en examentraining, en ze geven hier ook meer geld aan uit (SEO Economisch Onderzoek). Deze patronen zijn overigens niet uniek voor Nederland, uit internationaal onderzoek blijkt ook dat dit in andere landen het geval is.

Bovenstaande verschillen zorgen voor kansenongelijkheid. Leerlingen kunnen door hun deelname aan betaald aanvullend onderwijs hun onderwijsprestaties verbeteren. Hierdoor kunnen ze hun uitgangspositie voor hun verdere schoolloopbaan versterken. Kunnen ouders of leerlingen aanvullend onderwijs niet betalen, of weten ze de route hiertoe niet, dan hebben ze deze kansen niet, of minder. Zo werkt aanvullend onderwijs waarvoor betaald moet worden vaak positief op individueel niveau, maar draagt dit op systeemniveau bij aan kansenongelijkheid. Daarom is goede, kosteloze ondersteuning via de school (zelf geregeld, of via externe partijen) belangrijk: dan hebben alle leerlingen die extra ondersteuning kunnen gebruiken én willen, hier toegang toe. Tevens heb je als school meer zicht, controle en samenwerking op de ontwikkeling van de leerling tijdens de aanvullende onderwijsuren. Dit komt het positieve effect ervan ten goede.

RICHTLIJNEN MINISTERIE VAN OCW

In het voorjaar van 2023 publiceerde het ministerie van OCW richtlijnen met betrekking tot aanvullend onderwijs. De richtlijnen zijn:

- Een school biedt (indien nodig) alleen aanvullend onderwijs aan dat op én van school is.
- Een school legt het beleid omtrent aanvullend onderwijs voor aan de medezeggenschapsraad en verwerkt dit in het schoolplan.
- Een school werkt bij de inzet van aanvullend onderwijs zoveel mogelijk samen met non-profit partijen, te denken valt bijvoorbeeld aan de initiatieven van **'StudentinzetopSchool'**.
- Er wordt op school geen reclame gemaakt voor betaald aanvullend onderwijs.
- Het bevoegd gezag draagt zorg voor het waarborgen van een goede kwaliteit van aanvullend onderwijs.
- Indien aanvullend onderwijs op school plaatsvindt, is het bevoegd gezag verantwoordelijk voor het garanderen van een veilige omgeving.
- Onderwijspersoneel behoudt altijd de zeggenschap en verantwoordelijkheid over het onderwijsproces.

Lees de [richtlijnen van het ministerie van OCW](#).

WAT KAN JE ALS SCHOOL DOEN?

- Breng de huidige situatie met betrekking tot aanvullend onderwijs op jouw school in kaart.

Vragen die je daarbij kunt stellen:

- Hoe is aanvullend onderwijs momenteel geregeld op de school?
 - Is het aanvullend onderwijs kosteloos toegankelijk voor iedere leerling?
 - Is het voldoende duidelijk dat indien aanvullend onderwijs georganiseerd wordt door de school, er geen verplichte bijdrage gevraagd mag worden, conform de wet vrijwillige ouderbijdrage?
 - Hoe worden leerlingen geselecteerd voor deelname aan aanvullend onderwijs?
 - Wordt de organisatie van aanvullend onderwijs intern of extern verzorgd?
 - Wat gebeurt er momenteel op open dagen, op de website van de school en in het schoolgebouw aan promotie van (aanbieder(s) van) aanvullend onderwijs?
 - Welke verbeteringen zijn mogelijk?
- Ga met leerlingen in gesprek. Wat ervaren, willen en vinden zij?
 - Formuleer een schooleigen visie op aanvullend onderwijs. Relateer daarin het gebruik van aanvullend onderwijs aan het regulier onderwijs en de thuisomgeving van je leerlingen. Een goed doordachte visie helpt bij het maken van de keuze voor wel of geen aanvullend onderwijs en welke leerlingen er baat bij kunnen hebben. Leg deze visie voor aan de medezeggenschapsraad.
 - Neem ruimte op in het rooster om aanvullend onderwijs aan te bieden. Op deze manier kunnen leerlingen hier goed gebruik van maken en kunnen eventueel eigen docenten het verzorgen. Zie ook het praktijkvoorbeeld van het [Spaarne College](#).
 - Ga na in je school of leerlingen andere leerlingen willen helpen en probeer hier een structuur in aan te brengen. Zie ook de praktijkvoorbeelden van de [Amersfoortse Berg](#) en [De Breul](#).
 - Bij een bestaande samenwerking met een externe partij: bekijk of deze partij een winst oogmerk heeft en welke non-profit alternatieven er in je omgeving zijn. Zie ook de praktijkvoorbeelden van de [VAVO Haaglanden](#) en het [Montessori College Nijmegen & Groesbeek](#).
 - Let op bepaalde elementen in de contracten die je aangaat. Denk hierbij onder andere aan contractduur en wat er opgenomen is over concurrentiebeding. Het is verstandig om hier juridisch advies op in te winnen.
 - Zorg ervoor dat er goed en regelmatig contact is tussen de leraren van het regulier onderwijs en leraren en/of begeleiders van het aanvullend onderwijs. Zowel over de inhoud die geboden wordt als de ontwikkeling van de leerling. Met structurele afstemming wordt de continuïteit in onderwijs en begeleiding gewaarborgd en dat draagt bij aan de kansen van leerlingen.

- Zorg voor een weloverwogen invulling van de driehoek thuis-school-aanvullend onderwijs. Alle betrokkenen moeten voldoende van elkaars rol op de hoogte zijn om te kunnen bepalen op welke punten afstemming nodig is om de ontwikkeling van de leerling optimaal te ondersteunen. Leerlingen gedijen erbij als hun leefwerelden – thuis, op school en in het aanvullend onderwijs – met elkaar verbonden zijn.
- De Landelijke Vereniging voor Studiebegeleidingsinstituten (LVS*i*) is bezig met een keurmerk voor studie- en begeleidingsinstituten. Instituten met het keurmerk worden onder andere gecontroleerd op de inhoudelijke kwaliteit van de begeleiding, op de mate van maatschappelijk verantwoord ondernemen en op de kwaliteiten van de begeleiders. Dit keurmerk kan je gebruiken om meer inzicht te krijgen in welke partij het best aansluit bij de visie van je school.

MEER WETEN?

OCW: [Richtlijnen aanvullend onderwijs](#)
OCW: [Handreiking voor scholen bij inhuur van externe partijen](#)
PO-Raad: [Handreiking aanvullend onderwijs](#)
VO-raad: [Brochure Schoolkosten](#)

ONDERZOEK

SEO Economische Onderzoek (2019): [Aanvullend en particulier onderwijs](#)
Universiteit van Amsterdam (2019): [De opkomst van schaduwonderwijs in Nederland](#)
Gelijke kansen voor een diverse jeugd (2021): [Resultaten van drie jaar onderzoek](#)
Onderwijsraad (2021): [Publiek karakter voorop](#)
CBS (2023): [Uitgaven van huishoudens aan onderwijsondersteuning](#)
Inspectie van het Onderwijs (2023): [Staat van het onderwijs 2023](#)

PRAKTIJKVOORBEELD LERAREN GEVEN BIJSPIJKERLESSEN EN EXAMENTRAINING OP HET SPAARNE COLLEGE

Op het Spaarne College in Haarlem geven leraren van de school bijspijkerlessen en verrijkinglessen in het reguliere rooster. Ook geven leraren examentraining in de meivakantie. →

PRAKTIJKVOORBEELD LEERLINGEN PAKKEN KANSENONGELIJKHEID AAN OP KATHOLIEKE SCHOLENGEMEENSCHAP DE BREUL

Leerlingen van de Katholieke Scholengemeenschap De Breul in Zeist hebben een missie: kansenongelijkheid aanpakken. De leerlingen bedachten daarom StudieHup, een initiatief voor toegankelijke studiebegeleiding voor én door leerlingen. →

PRAKTIJKVOORBEELD JUNIORDOCENTEN EN JUNIORTUTOREN OP HET OPENBAAR LYCEUM DE AMERSFOORTSE BERG

Op de Amersfoortse Berg kunnen leerlingen uit de bovenbouw zich opgeven voor verschillende juniorrollen: juniordocenten, juniortutoren, juniormentoren en juniormaatjes. De juniordocenten en -tutoren helpen andere leerlingen met respectievelijk bijles en studievvaardigheden. →

PRAKTIJKVOORBEELD MONTESSORI COLLEGE NIJMEGEN & GROESBEEK: EXTRA ONDERSTEUNING DOOR LEERLINGEN EN STUDENTEN

Op het Montessori College Nijmegen & Groesbeek geven leerlingen extra ondersteuning via het Tutorprogramma. Ook geven studenten bijles en zij werken als docentassistent in de klas. Per leerjaar is er gekozen voor een andere aanpak, zodat er sprake is van een doorgaande leerlijn. →

PRAKTIJKVOORBEELD STUDENTEN GEVEN BIJLES ONDER BEGELEIDING VAN LERARENOPLEIDERS OP HET VAVO HAAGLANDEN

Hoewel het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) net iets anders in elkaar zit dan het regulier voortgezet onderwijs, bedienen zij in veel gevallen eenzelfde doelgroep. Op het VAVO Haaglanden geven studenten bijles en examentraining onder begeleiding van lerarenopleiders. →

PRAKTIJKVOORBEELD SPAARNE COLLEGE

LERAREN GEVEN BIJSPIJKERLESSEN, VERRIJKINGSLESSEN EN EXAMENTRAINING

Op het **Spaarne College** in Haarlem geven leraren bijspijkerlessen en verrijkingslessen in het reguliere rooster. Ook geven leraren examentraining in de meivakantie.

Bijspijkerlessen en verrijkingslessen

Het Spaarne College is een vmbo-school in Haarlem, die de deuren opende in augustus 2020 na een fusie van drie vmbo-scholen. Het Spaarne College heeft in het gewone lesrooster keuzewerkijd-uren opgenomen. Voor de onderbouw vier uur per week, voor de bovenbouw drie uur. Directeur Wim Huiberts: “Leerlingen gebruiken die uren om bijspijkerlessen te volgen, of om extra dingen te doen.” Zowel de ‘bijspijkerlessen’ als de ‘verrijkingslessen’ worden gegeven door leraren van de school. “Dat organiseren we door elke leraar ongeveer 40 extra klokuren in diens jaartaak te geven. De leraren selecteren de leerlingen die bijspijkerlessen nodig hebben, vaak leerlingen bij wie er achterstanden zijn. De lessen worden gegeven in kleine groepen.”

Ook de verrijkingslessen krijgen steeds meer vorm. Wim: “Er zijn verrijkingslessen voor onder andere gym, smart technology (over robots en drones) en theater. Deze vallen zowel binnen de keuzewerkijd-uren als buiten de lestijden om. We denken er ook aan om volgend jaar boklessen te geven, omdat we een leraar hebben die dat goed kan. We kijken dus breder naar wat leraren allemaal kunnen en leuk vinden naast hun vak.” Wim ziet dat leerlingen verrijkingsuren steeds meer gebruiken, zeker in de onderbouw. Wim: “Leerlingen vragen ernaar. In de bovenbouw ligt dat wel iets anders, zeker omdat zij de coronajaren hebben gehad, maar het begint steeds meer ook bij hen te leven.”

Examentraining in meivakantie

In de meivakantie regelde het Spaarne College examentraining voor leerlingen die dat nodig hadden. Vijf dagen lang werden extra lessen gegeven. Wederom door eigen leraren. Wim: “Om in aanmerking te komen moet een leerling lager dan een zes staan voor een vak. En ze moeten gemotiveerd zijn om de lessen te volgen.” Leraren kunnen kiezen voor compensatie in geld of vakantiedagen. “Binnen een regeling die specifiek voor de hele organisatie is vastgesteld, kunnen leraren vakantiedagen inleveren voor een financiële compensatie. Of leraren kunnen kiezen voor extra vrije dagen in de examenperiode.”

Wim Huiberts

"OM IN AANMERKING TE KOMEN MOET EEN LEERLING LAGER DAN EEN ZES STAAN VOOR EEN VAK. EN ZE MOETEN GEMOTIVEERD ZIJN OM DE LESSEN TE VOLGEN."

Studenten voor de klas

Het Spaarne College werkt ook samen met een organisatie die met ouderejaarsstudenten onderwijs-ondersteuning verzorgt. Wim: "Ik geloofde eerst niet zo in dit soort partijen. Vanaf januari 2023 hadden we echter een verdubbeling van het aantal leerlingen bij onze Internationale Schakelklas, daar hadden we ineens 300 leerlingen, dus we hadden extra mensen nodig. Toen hebben we via deze partij acht studenten ingehuurd die eerst een aantal weken meeliepen met NT2-docenten. Sindsdien hebben de studenten voor 2 à 3 dagen per week de lessen overgenomen. Dat bevalt heel goed." Nu maakt het Spaarne College ook gebruik van studenten in de twee weken voorafgaand aan de meivakantie, ter voorbereiding op de examens. "Het voordeel daarvan is dat een leraar tijdens een reguliere les met een aantal leerlingen kan zitten die extra aandacht behoeven. De student neemt dan de reguliere les over voor de rest van de klas."

Financiering

Het Spaarne College financiert de initiatieven vanuit de bestemmingsreserves van het Nationaal Programma Onderwijs, en vanaf komend schooljaar uit de basisvaardighedensubsidie. Daarmee is het voor de komende drie jaar gedekt. Wim: "We hebben kleine klassen: 18 leerlingen per klas in de onderbouw en 20 leerlingen per klas in de bovenbouw. Intern voeren we al de discussie hoe we onze manier van onderwijs, inclusief het aanvullend onderwijs, kunnen blijven aanbieden in de toekomst. Zonder de subsidies zouden we een jaarlijks tekort van ongeveer 500.000 euro hebben. Als de bekostiging 600 euro per leerling hoger zou zijn, dan zouden we het onderwijs kunnen uitvoeren zoals we nu doen."

Kansenongelijkheid tegengaan

Voor de bijspijkerlessen, de verrijkingslessen en de examentraining vraagt de school geen bijdrage van de ouders of leerlingen. Wim: "Deze initiatieven zijn echt ontstaan om achterstanden weg te werken en kansenongelijkheid tegen te gaan. We hopen dat we onze manier van werken, met kleine klassen, extra lessen en examentraining, kunnen blijven aanbieden in de toekomst."

"DEZE INITIATIEVEN ZIJN ECHT ONTSTAAN OM ACHTERSTANDEN WEG TE WERKEN EN KANSENONGELIJKHEID TEGEN TE GAAN. WE HOPEN DAT WE ONZE MANIER VAN WERKEN MET KLEINE KLASSEN, EXTRA LESSEN EN EXAMENTRAINING, KUNNEN BLIJVEN AANBIEDEN IN DE TOEKOMST."

PRAKTIJKVOORBEELD KATHOLIEKE SCHOLEN- GEMEENSCHAP DE BREUL

STUDIEHUP: LEERLINGEN PAKKEN KANSENGELIJKHEID AAN

Leerlingen van de **Katholieke Scholen-gemeenschap (KSG) De Breul** in Zeist hebben een missie: kansengelijkheid aanpakken. De leerlingen bedachten daarom StudieHup, een initiatief voor toegankelijke studiebegeleiding voor én door leerlingen.

StudieHup* is opgezet door drie leerlingen van KSG De Breul. Het begon als profielwerkstuk waarin de drie leerlingen zich bogen over het onderwerp kansengelijkheid in het onderwijs. Inmiddels is StudieHup uitgegroeid tot een begrip waarbij bovenbouwleerlingen studiebegeleiding verzorgen voor onderbouwleerlingen. Het is een officiële stichting waarvan zo'n 150 leerlingen gebruik maken.

Rector Ferry Brokers: "In Zeist hebben we best wel wat bijlesbureaus voor leerlingen die ouders hebben die dat kunnen betalen. De leerlingen vonden dat niet eerlijk en hebben het plan opgevat om StudieHup op te richten. Het concept: leerlingen die goed zijn in een aantal vakken, geven andere leerlingen bijles en de gelegenheid om samen huiswerk te maken. Het idee is ontstaan in de coronatijd. In het kader van kansengelijkheid hebben wij toen besloten om het als school te financieren."

Aanmelding

Leerlingen kunnen zich aanmelden via de website van StudieHup De Breul. Vervolgens worden de ouders en de leerling uitgenodigd voor een intakegesprek. Aan de hand van het intakegesprek wordt kennis met elkaar gemaakt en een persoonlijk plan van aanpak opgesteld. Vanaf dat moment start het leerproces voor de leerling. Elke donderdagmiddag na school worden de leerlingen geholpen met hun huiswerk, aankomende toetsen en andere schoolgerelateerde zaken. Dit vindt plaats in een ruimte op de school.

* StudieHup heeft in het voorjaar van 2023 de naam veranderd van StudieHub naar StudieHup.

Ferry Brokers

"STUDIEHUP IS ECHT EEN GIGANTISCH SUCCES GEWORDEN. DE LEERLINGEN DIE HET ORGANISEREN, NEMEN HET HEEL SERIEUS."

Gigantisch succes

Ferry: "StudieHup is echt een gigantisch succes geworden. De leerlingen die het organiseren, nemen het heel serieus. Ze monitoren wie er bijles wil geven, de kwaliteit daarvan, waarom ze dat willen. En als leerlingen komen om te rotzooien, dan krijgen ze te horen 'dit werkt voor jou niet, jij kan hier niet verder'. Ze bellen zelf naar ouders, ze maken afspraken. We hebben er eigenlijk als school helemaal geen omkijken naar."

StudieHup is inmiddels een heus onderdeel van de school. Elke donderdagmiddag zit er een grote groep leerlingen. De school verkent ook of het mogelijk is om StudieHup op andere dagen in te zetten. Ferry: "Het is echt heel gewoon om naar StudieHup te gaan. Leerlingen gaan er ook naartoe om rustig te leren, omdat ze bijvoorbeeld thuis geen rustige plek hebben. We zien het effect van StudieHup ook terug in de resultaten van de leerlingen."

Ouders

Ouders geven ook aan tevreden te zijn. Ferry: "Sommige ouders geven aan dat de studiebegeleiding bij StudieHup veel beter is dan bij een commercieel bureau. Er is dan ook sprake van een terugloop bij sommige commerciële bureaus. Ouders die geen bijles kunnen betalen, geven aan blij te zijn met deze optie."

Samen leven, samen leren, samen doen

De leerlingen krijgen betaald voor de bijlessen die ze geven, zo'n 5 euro per uur. Ferry: "Wij hebben daar in eerste instantie onze NPO-middelen voor gebruikt. We gaan nu kijken of we er andere middelen binnen de school voor kunnen reserveren. Daarnaast verkennen we of ouders die het kunnen betalen, vrijwillig willen bijdragen in de vorm van een solidariteitsbijdrage. Op die manier zorgen we er samen voor dat leerlingen uit gezinnen die het moeilijker hebben, ook mee kunnen doen. Dat past goed bij ons motto 'samen leven, samen leren, samen doen'. Ik hoop dat ouders daar gebruik van gaan maken, maar dat is nog een onzekere bron. De medezeggenschapsraad is in ieder geval enthousiast."

Toekomst

De leerlingen die StudieHup hebben opgezet, zitten nu in hun examenjaar. Ferry: "Zij leiden nu de mensen op die het volgend jaar overnemen. Ze hebben daarbij echt oog voor kwaliteit. De kunst is dat ze een formule ontwikkelen zodat ze het naar andere scholen kunnen uitbreiden. Je kunt echt veel leerlingen helpen hiermee, ook buiten onze school."

STUDIEHUP

In 2022 won StudieHup twee prijzen:

- Junior Company of the year 2022
- De Ubuntu Award voor havo/vwo van Jong Ondernemen

Meer informatie over hoe StudieHup op de Breul werkt: studiehub.de-breul.nl.

"OP DIE MANIER ZORGEN WE ER SAMEN VOOR DAT LEERLINGEN UIT GEZINNEN DIE HET MOEILIJKER HEBBEN, OOK MEE KUNNEN DOEN."

PRAKTIJKVOORBEELD OPENBAAR LYCEUM DE AMERSFOORTSE BERG

Kiki Davenschot en Maarten van Gils zijn de initiators en kartrekkers van het project 'Met en voor elkaar'. Binnen het project zijn er junior- en seniorrollen. De juniorrollen zijn juniordocenten, juniortutoren, juniormaatjes en juniormentoren. Leraren die junioren begeleiden op de Amersfoortse Berg, dus leraren met een coachende rol, worden senioren genoemd.

Kiki Davenschot

LEERLINGEN IN DE ROL VAN JUNIORDOCENTEN EN JUNIORTUTOREN

Op het **Openbaar Lyceum de Amersfoortse Berg** kunnen leerlingen uit de bovenbouw zich opgeven voor het project 'Met en voor elkaar' met daarin verschillende juniorrollen: juniordocenten, juniortutoren, juniormentoren en juniormaatjes. De juniordocenten en -tutoren helpen andere leerlingen met respectievelijk bijles en studievaardigheden.

De Amersfoortse Berg telt ongeveer 1.200 leerlingen. Kiki Davenschot, docent wiskunde, is de coördinator van het project 'Met en voor elkaar'. Zij legt uit hoe het werkt: "Eén keer per jaar gaan wij, de senioren, alle derde- en bovenbouwklassen langs met de uitvraag dat we op zoek zijn naar junioren. We leggen dan alle juniorrollen uit." De juniordocent is gericht op het geven van vakspecifieke bijles. De juniortutor richt zich op studievaardigheden, zoals het helpen met plannen en organiseren. De juniormaatjes en -mentoren zijn meer gericht op welbevinden en coaching. Kiki: "Als een leerling zich voor een juniorrol wil aanmelden, moet diegene een motivatiebrief sturen. In de praktijk nodigen we alle juniordocenten en -tutoren uit om aan het vervolgtraject deel te nemen, voor de mentoren en maatjes geldt een wat strengere selectie*."

* Kijk voor meer informatie over de rollen van juniormentoren en -maatjes op de Amersfoortse Berg in het **VO-Magazine van juni 2023, pagina 16**.

“LEERLINGEN KUNNEN HIER ZONDER AFSpraak TERECHT OM HUISWERK TE MAKEN. ER ZIJN ALTIJD EEN LERAAR EN EEN JUNIOR AANWEZIG. LEERLINGEN KRIJGEN EEN KOPJE THEE EN ER WORDT AAN ZE GEVRAAGD OF ZE HULP NODIG HEBBEN MET BIJVOORBEELD PLANNEN OF OVERHOREN.”

Een-op-een

Er zijn ongeveer 35 juniordocenten en -tutores die circa twee leerlingen per jaar begeleiden, altijd een-op-een. Leraren of mentoren melden leerlingen aan die bijles willen, nadat zij een leervraag vanuit de leerling hebben ontvangen. Kiki: “We vragen altijd om een persoonsbeschrijving van de leerling, voor welk vak een leerling bijles wil, en wat de specifieke leervragen zijn. Die informatie delen we vervolgens in een WhatsAppgroep met juniordocenten en -tutores. Een junior kan daar vervolgens op reageren. Soms benaderen we leerlingen ook individueel omdat we denken dat het een goede match is.” Op die manier wordt er een match gemaakt op persoonlijkheid, interesses en het betreffende vak. Vervolgens vindt er een kennismaking plaats waarin de leerlingen elkaar leren kennen, ze ingaan op de hulpvraag en met welke frequentie ze gaan afspreken. Kiki: “Daarna maken ze voor drie keer een afspraak. Dat kan na school zijn, of tijdens een gezamenlijk tussenuur.”

Na drie bijlessen is er een tussenevaluatiegesprek dat moet worden teruggekoppeld aan de senior. “We checken dan of het goed gaat en of er ergens hulp bij nodig is. Vervolgens vinden er nog drie bijlessen plaats en is het de bedoeling dat het traject wordt afgerond. Soms komt het voor dat een leerling langer hulp nodig heeft, in dat geval kijken we of we kunnen verlengen of dat er een andere oplossing mogelijk is.”

Begeleiding

De juniordocenten en -tutores worden intensief begeleid. Kiki: “Voordat de leerlingen als juniordocent of -tutor aan de slag gaan, krijgen ze een starttraining. Daarin leren ze over gesprekstechnieken (zoals luisteren, samenvatten, doorvragen), hoe je een leerdoelplan maakt en hoe je moet evalueren.” Gaandeweg het jaar hebben ze nog een training en drie à vier intervisiebijeenkomsten. De juniortutores krijgen een aparte training waarin ze onder andere aan de hand van een casus en rollenspellen ervaren hoe ze leerlingen het beste kunnen helpen met hun leervraag. Kiki: “Dat gaat meer over weekoverzichten maken, plannen en het verdelen van de leerstof in kleine stukken.”

Huiswerkplek

De Amersfoortse Berg heeft ook vier dagen per week van 14.00 tot 17.00 uur een huiswerkplek. Dat is een ruimte in de school waar leerlingen naartoe kunnen om huiswerk te maken. Kiki: “Leerlingen kunnen hier zonder afspraak terecht om huiswerk te maken. Er zijn altijd een leraar en een junior aanwezig. Leerlingen krijgen een kopje thee en er wordt aan ze gevraagd of ze hulp nodig hebben met bijvoorbeeld plannen of overhoren. Dat kan een juniordocent- of tutor dan bijvoorbeeld doen. Ook hierbij helpen we vanuit de vraag van de leerling.”

Financiering

De juniordocenten en -tutores krijgen betaald voor de bijlessen die ze geven. Per bijlessessie krijgen ze € 7,50. Hiervoor geven ze een uur bijles en wordt circa een half uur voorbereidingstijd vergoed. De Amersfoortse Berg financiert dit momenteel vanuit de NPO-middelen. Kiki: “We moeten gaan bekijken hoe we dit in de toekomst gaan financieren. Of wellicht dat we het gelijk trekken met de rollen van mentoren en maatjes, die krijgen niet betaald maar wel op een andere manier erkenning en waardering, bijvoorbeeld met een uitje.”

Met en voor elkaar

Kiki vertelt dat het systeem met junioren helemaal is ingebed in de school. Kiki: “Ik vind het vooral mooi dat er een cultuur ontstaat op school dat we er met en voor elkaar zijn. Leerlingen vinden het soms makkelijker om iets aan een junior te vragen dan aan een senior of leraar. Het is een fijn idee dat leerlingen dan toch met hun vragen bij iemand terecht kunnen. Junioren en senioren vullen elkaar daarin goed aan. Er komen ook vaak leraren bij me langs om te checken of we nog junioren beschikbaar hebben.”

Grote leergemeenschap

Kiki hoopt dat in de toekomst leerlingen in de juniorrollen niet alleen voor leerlingen iets kunnen betekenen, maar ook voor leraren. Kiki: “Leerlingen zien heel andere dingen dan leraren. We kunnen hun rol dus echt nog veel groter maken. Een bovenbouwleerling zou bijvoorbeeld goed kunnen ondersteunen bij een practicum van natuurkunde, of feedback kunnen geven aan leraren. Ik zie voor me dat we naar een grote leergemeenschap gaan, waar we allemaal onderdeel van zijn en elkaar helpen.”

“LEERLINGEN ZIEN
HEEL ANDERE DINGEN
DAN LERAREN.
WE KUNNEN HUN ROL
DUS ECHT NOG
VEEL GROTER MAKEN.”

PRAKTIJKVOORBEELD

MONTESSORI COLLEGE NIJMEGEN EN GROESBEEK

EXTRA ONDERSTEUNING OP MAAT DOOR MEDELEERLINGEN EN STUDENTEN

Op het **Montessori College Nijmegen en Groesbeek** geven bovenbouwleerlingen extra ondersteuning aan onderbouwleerlingen via het Tutorprogramma. Ook geven studenten van 'Studenten Helpen Scholieren' bijles en zij werken als docentassistent in de klas. Per leerjaar is gekozen voor een andere aanpak. Op die manier is er sprake van een doorgaande leerlijn.

Op het Montessori College werken ze met meerdere kernteams, verantwoordelijk voor onderwijs en begeleiding van een specifieke leerlinggroep: voor de onderbouw, derde klas en de bovenbouw. Anne-Marie van de Wiel, schoolleider bovenbouw havo/vwo, legt uit hoe de extra ondersteuning is ontstaan: "Het begon in de coronatijd, we zochten naar manieren voor leerlingen om de eventuele achterstanden in te halen. Toen hebben de kernteams op basis van resultaten op vakinhoud en vaardigheden een analyse gemaakt: welke achterstanden hebben onze leerlingen precies? Elk kernteam heeft op basis daarvan gekeken welke vorm van ondersteuning passend is voor diens leerlingengroep, onder andere met behulp van Studenten Helpen Scholieren en het Tutorprogramma."

Anne-Marie van de Wiel

STUDENTEN HELPEN SCHOLIEREN

Montessori College was een van de eerste scholen die ging samenwerken met het initiatief Studenten Helpen Scholieren (shs). Shs verbindt studenten aan scholen in heel Nederland. De studenten krijgen een door een lerarenopleiding verzorgde cursus voordat ze aan de slag gaan. Deze cursus wordt aangevuld met terugkombijeenkomsten en webinars.

Shs is aangesloten bij **StudentinzetopSchool**, het landelijke platform van non-profit initiatieven die studenten uit het vervolgonderwijs inzetten in het voortgezet onderwijs.

Maatwerk en een doorgaande leerlijn

Wat volgde waren drie verschillende manieren om ondersteuning vorm te geven: één voor de onderbouw, één voor de derde klas en één voor de bovenbouw. Daar zit ook een didactische en pedagogische gedachte achter. Anne-Marie: "In de onderbouw zetten we studenten van Studenten Helpen Scholieren vooral in als docentassistent in de klas. Daarmee is extra ondersteuning heel dichtbij voor de leerling, in de klas op groepsniveau. Daarnaast is het Tutorprogramma beschikbaar,

waarbij ouderejaarsleerlingen onderbouwleerlingen helpen. In het derde jaar is de ondersteuning door studenten meer gericht op de kernvakken in kleinere groepen. Hierbij is er nog wel sprake van een sociale groep om in te leren, maar is de ondersteuning meer gericht op specifieke vakken. En in de bovenbouw vindt extra ondersteuning plaats op individueel niveau, gericht op de profielkeuze van de leerling, in de vorm van bijles door studenten vanuit de leervraag van de leerlingen. Door deze graduele opbouw is er sprake van een doorgaande leerlijn.”

Studenten hebben twee rollen

De studenten hebben dus twee rollen. Enerzijds werken ze als docentassistent in de les en anderzijds geven ze bijles buiten de lessen om. Mark Coumans, kernteamcoördinator vwo legt uit: “Als docent-assistent spelen ze als het ware de docent vrij die daardoor gericht ondersteuning kan geven aan een kleinere groep. Of de studenten geven zelf tijdens de les ondersteuning aan een groep leerlingen. De docenten zijn hier tevreden over, de extra handen in de klas zorgen voor meer rust en geven ruimte voor individuele aandacht.”

Leerlingen in de bovenbouw kunnen zich via een inschrijfsysteem aanmelden voor de bijles van studenten. De schoolcontactpersoon van Studenten Helpen Scholieren zorgt vervolgens voor een match. Studenten geven de bijlessen buiten de lessen om in een apart lokaal, bijvoorbeeld tijdens tussenuren of gelijk na school. Mark: “Het belangrijkste is dat een leerling zichzelf aanmeldt. De verantwoordelijkheid ligt bij de leerling. Een leerling moet dus ook goed voorbereid zijn op de bijles, de leervragen moeten duidelijk zijn. Het is niet zo dat een student gewoon wat dingen uitlegt, de bijles is echt vraaggestuurd.”

Tutorprogramma: leerlingen helpen leerlingen

Paul van Hemert, leraar Engels, is coördinator van het Tutorprogramma, waarbij bovenbouwleerlingen onderbouwleerlingen helpen. Dit vindt elke woensdag in het derde uur plaats op alle vestigingen van het Montessori College in de onderwijsrichtingen vmbo-t, havo en vwo. Paul: “Het Tutorprogramma is er voor leerlingen die net dat extra steuntje in de rug nodig hebben. Het is geen alternatief voor bijles, dat is weer een stap verder.” Leerlingen in de bovenbouw van havo/vwo kunnen tutor worden. Zij krijgen eerst een cursus. Paul: “Daarin krijgen de tutores uitgelegd wat tutorleren is, waar het vandaan komt en ze leren didactische vaardigheden. Met die instrumenten gaan tutores vervolgens aan de slag.”

TUTORPROGRAMMA

In het Tutorprogramma geven bovenbouwleerlingen extra ondersteuning aan onderbouwleerlingen. De bovenbouwleerlingen worden ‘tutor’ genoemd, de leerlingen die ondersteuning krijgen, worden ‘tutees’ genoemd.

Mark Coumans

Tevreden

Paul en zijn collega’s evalueren elk jaar het Tutorprogramma. De evaluatie is bijna unaniem positief, zowel vanuit tutores als vanuit tutees. Paul: “Tutores krijgen een vermelding op hun Montessoricertificaat. Ze geven aan dat ze zelf ook meer begrip krijgen over het vak op het moment dat ze het uitleggen. Ook vakken waarin ze het zelf moeilijker hebben, gaan ze anders analyseren. Tutees geven op hun beurt aan dat ze bijvoorbeeld van een 5 naar een 6 zijn gegaan voor een vak.”

Behalve dat het effect heeft, vinden alle leerlingen het ook leuk om te doen. Leerlingen leren ook om iets te doen voor een ander. En leerlingen leren sneller om hulp te vragen. Paul: “Dit sluit ook aan bij de filosofie van Montessori. Maria Montessori heeft altijd heterogene groepen nagestreefd waarin leerlingen elkaar helpen.”

Financiën

Ouders betalen niet voor de extra ondersteuning. Rector Berni Drop vertelt dat de school de afgelopen jaren de bijlessen en docentassistenten heeft gefinancierd uit de NPO-middelen. “We bekijken nu wat we met de doelsubsidies kunnen, zoals voor basisvaardigheden of de heterogene brugklas. Het kan ook zijn dat we de studenten voor een deel kunnen betalen uit collectieve werkdrukmiddelen. Maar daar moet de docent zelf voor kiezen. De personele medezeggenschapsraad is daarvoor in de lead. Het zou mooi zijn als het initiatief van Studenten Helpen Scholieren een structurele plek krijgt. Het mes snijdt namelijk aan twee kanten, want het pakt ook het lerarentekort aan. Vijf van de dertig studenten gaan bij ons als docent aan de slag, dat is een hoger percentage dan bij sommige zij-instroomtrajecten.”

Berni Drop

Integraal onderdeel

Nu de coronamaatregelen voorbij zijn, denkt de school na over hoe de ondersteuning in de toekomst vormkrijgt. Anne-Marie: “We bekijken hoe we die leerlingen bereiken die het echt nodig hebben, onder andere door de inzet van studenten. Tijdens corona was het voor iedereen beschikbaar. We merkten toen ook dat leerlingen voor wie het niet echt nodig was, ook gebruik maakten van extra ondersteuning. En het Tutorprogramma willen we verder uitbouwen. Verder hebben we vakkeuzellessen en specials op het gebied van bijvoorbeeld wiskunde en leesvaardigheid, waaruit leerlingen kunnen kiezen. Het is vooral belangrijk dat het geen ‘school naast de school wordt’. Het moet een integraal onderdeel zijn.”

“HET BELANGRIJKSTE IS DAT EEN LEERLING ZICHZELF AANMELDT. DE VERANTWOORDELIJKHEID LIGT BIJ DE LEERLING. EEN LEERLING MOET DUS OOK GOED VOORBEREID ZIJN OP DE BIJLES, DE LEERVRAGEN MOETEN DUIDELIJK ZIJN.”

PRAKTIJKVOORBEELD VAVO HAAGLANDEN

STUDENTEN GEVEN BIJLES ONDER BEGELEIDING VAN LERARENOPLEIDERS

Hoewel het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) net iets anders in elkaar zit dan het regulier voortgezet onderwijs, bedienen zij in veel gevallen eenzelfde doelgroep. Op het **VAVO Haaglanden** geven studenten bijles en examentraining, kosteloos en toegankelijk voor alle leerlingen. Dit doen zij onder begeleiding van lerarenopleiders verbonden aan de Universiteit Leiden.

VAVO Haaglanden huurt studenten in via **ICLON**, het interfacultair centrum voor lerarenopleiding, onderwijsonderzoek en nascholing van de Universiteit Leiden. **'Persoonlijk Assistent van de Leraar' (PAL)** is een traject van ICLON waarin studenten kennismaken met het onderwijsvak. Dit doen ze door docenten te helpen met ondersteunende werkzaamheden en het geven van extra aandacht aan leerlingen die daar behoefte aan hebben.

Op het VAVO Haaglanden verzorgen de studenten bijles onder de noemer 'Studiesupport'. De bijlessen zijn kosteloos en toegankelijk voor alle leerlingen. Bas van Gool, directeur van het VAVO Haaglanden, vertelt: "Studiesupport is een zelfstandige voorziening binnen de school. Wat begon als een initiatief waarbij leerlingen elkaar bijles gaven, is nu uitgegroeid tot een integraal onderdeel van onze school waarbij studenten bijles geven."

App

Via een app kunnen leerlingen zien welke student wanneer beschikbaar is voor welk vak. Bas: "Op deze manier kunnen ze een bijles boeken bij de student van hun voorkeur. Zo'n 150 leerlingen maken gebruik van Studiesupport en de bijlessen zijn altijd op individuele basis." De bijlessen vinden plaats in het open leercentrum van de school. Bas: "Ik loop daar vaak doorheen en er heerst een goede sfeer. De studenten en de leerlingen zijn min of meer leeftijdsgenoten van elkaar. Dat is voor een leerling toch net even anders dan een leraar die klassikaal lesgeeft. De afwisseling tussen klassikaal les en bijles is goed."

Leerlingen bepalen zelf

Waar voorheen leraren bepaalden of leerlingen bijles nodig hadden, bepalen leerlingen nu zelf of ze bijles willen. Bas: "Ik vind dat beter passen bij onze leerlingenpopulatie. Onze leerlingen hebben regelmatig een ingewikkelde privésituatie die drukt op hun schoolwerk; denk aan ziekte, mantelzorg voor ouders of armoede. Een docent kan daarom niet altijd goed inschatten waarom een leerling precies worstelt met de leerstof. Vaak is er namelijk meer aan de hand. Daarom hebben we gezegd: iedereen die dat wil, mag van Studiesupport gebruikmaken. Maar er zijn wel regels. Als je niet komt opdagen bij een bijlesafspraak, dan houdt het op een gegeven moment wel op."

Bas van Gool

"ZO'N 150 LEERLINGEN MAKEN GEBRUIK VAN STUDIESUPPORT EN DE BIJLESSEN ZIJN ALTIJD OP INDIVIDUELE BASIS."

Examentraining

De studenten organiseerden dit schooljaar ook voor het eerst klassikaal examentraining in de meivakantie. De Studiesupportcoördinator inventariseerde eerst vooraf de behoefte per vak met de leraren. Bas: "Vervolgens hebben de studenten zelf de examentraining ontworpen onder leiding van de coördinator. De studenten kunnen dat goed, omdat ze de leerlingen al kennen. Zo'n 180 leerlingen deden mee aan de examentraining in de meivakantie, zonder daarvoor te moeten betalen. Ook voor de centrale examens van het tweede tijdvak geven studenten examentraining."

Begeleiding van studenten

De studenten volgen allemaal vooraf een training bij ICLON. Ook organiseert ICLON intervisie-bijeenkomsten en coaching voor de studenten. Bas: "Niet elke student die hier naartoe komt is ook daadwerkelijk geschikt. Je moet affiniteit met onze doelgroep hebben en we vragen toch een zekere mate van flexibiliteit, zeker omdat studenten op afroep beschikbaar zijn. Daarom hebben we afgesproken met ICLON dat we per student eerst een maand kijken of er wederzijds een match is. De studenten die overblijven hebben meestal een intrinsieke motivatie om les te geven. Ze zien het niet enkel als bijbaantje, maar zijn ook maatschappelijk betrokken."

Studenten komen, studenten gaan

Sommige studenten blijven een tijdje bij het VAVO Haaglanden, anderen vervolgen op den duur weer hun eigen pad. Bas: "Er is een logisch verloop wat je nou eenmaal met studenten hebt. Velen gaan op zoek naar een vaste baan na afloop van de studie, die ben je dan kwijt. Er zijn ook studenten die bij ons solliciteren, maar die moeten dan wel een eerstegraadsopleiding doen. Dat is een eis, ook al voelt dat soms een beetje onrechtvaardig."

Financiering

ICLON vraagt een eenmalig bedrag van € 150 per geplaatste student aan de school voor de werving, training, intervisie en coaching. Daar bovenop komt natuurlijk het loon voor de studenten zelf. Dankzij subsidie van de gemeente Den Haag vanuit de Haagsche Educatieve Agenda, kan het VAVO Haaglanden het aanvullend onderwijs financieren. Bas: "Het is ook in het belang van de gemeente dat jongeren mét diploma de school verlaten. Op deze manier kunnen we het kosteloos ter beschikking stellen aan alle leerlingen. Maar als de financiering ophoudt, dan moeten we het stopzetten."

Toekomst

Nu de bijlessen zo goed bevallen, is de school aan het kijken hoe ze meer gebruik kunnen maken van de studenten. Bas: "Studenten zijn bijvoorbeeld wel eens ingeschakeld bij het nakijken van opdrachten in de klas. Ik zou graag willen zien dat de studenten worden ingezet als assistent in de klas. Sommige klassen zitten bijvoorbeeld overvol, als je dan een student erbij zet kun je bijvoorbeeld extra groepswork begeleiden. Ook kijken we of we het bijlesaanbod kunnen diversifiëren door in kleine groepen bijles aan te bieden, maar dan moet je dat wel in het rooster kunnen regelen. Dat is nog lastig."

Bas besluit: "Voor het VAVO zijn we trots op hoe we dit hebben geregeld. Het werkt goed en dat krijgen we ook terug van alle kanten. Minder leerlingen haken vroegtijdig af. Ik denk ook dat dit model goed toepasbaar en interessant is voor reguliere vo-scholen."

Meer weten over het PAL-traject van ICLON of andere mogelijkheden van een student voor de klas? Kijk op www.StudentinzetopSchool.nl.

"NIET ELKE STUDENT DIE HIER NAARTOE
KOMT IS OOK DAADWERKELIJK GESCHIKT.
JE MOET AFFINITEIT MET ONZE
DOELGROEP HEBBEN EN WE VRAGEN
TOCH EEN ZEKERE MATE VAN FLEXIBILITEIT,
ZEKER OMDAT STUDENTEN OP AFROEP
BESCHIKBAAR ZIJN."

VORAAD

Vereniging van scholen
in het voortgezet onderwijs

School
& Omgeving

VO-raad

Aidadreef 4

3561 GE Utrecht

T 030 232 48 00

© 2023 VO-raad, Utrecht